

Σχόλιο στο πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη
για τις απαλλαγές από το μάθημα των Θρησκευτικών
Περιοδικό Σύναξη, τεύχος 93, Αθήνα 2005, σ.σ 105 - 105

Άγγελος Βαλλιανάτος

Η ουσία του θέματος που απασχολεί το πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη, βρίσκεται σε μία από τις παρενθέσεις του κειμένου του. Κατά το κείμενο, απαλλαγή μαθητών από την παρακολούθηση του μαθήματος των θρησκευτικών επιβάλλεται «...(εφ' όσον θεωρηθεί δεδομένος και σύμφωνος προς το Σύνταγμα ο «κατηχητικός» και συνεπώς μονόπλευρος χαρακτήρας του μαθήματος αυτού), ...». Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα: Πόσο κατηχητικός και μονόπλευρος είναι ο χαρακτήρας του μαθήματος των Θρησκευτικών σήμερα;

Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 2 του Ελληνικού Συντάγματος, η Ελληνική Πολιτεία, στη μέριμνά της να διαπλάσει ελεύθερους πολίτες με ανεπτυγμένη εθνική και θρησκευτική συνείδηση, έχει την υποχρέωση, να προσφέρει στο σχολείο, μεταξύ άλλων, το μάθημα των Θρησκευτικών.

Το περιεχόμενο του μαθήματος των θρησκευτικών εμπνέεται στο μεγαλύτερο ποσοστό του και περιγράφει την πίστη και την παράδοση της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, όχι μόνο διότι η πλειονότητα των Ελλήνων είναι μέλη της Ορθόδοξης Εκκλησίας, η διότι αναγνωρίζεται ως «επικρατούσα» θρησκεία στην Ελλάδα. Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει επηρεάσει την ελληνική ιστορία, τη δομή της ελληνικής κοινωνίας, τη νοοτροπία και τις συνήθειες των Ελλήνων. Η παράδοσή της αποτυπώνεται στην αρχιτεκτονική, στην τέχνη και στην κοινωνική ζωή των Ελλήνων. Η μελέτη της, λοιπόν, είναι στοιχείο «πατριδογνωσίας».

Το μάθημα των θρησκευτικών δεν αποτελεί μέρος του κατηχητικού έργου της Ορθόδοξης Εκκλησίας, καθότι δεν έχει η Εκκλησία την ευθύνη για το μάθημα, αλλά το κράτος, μέσω του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Το μάθημα υπακούει στους νόμους και τις διατάξεις που διέπουν όλα τα γνωστικά αντικείμενα που διδάσκονται στο σχολείο. Την ευθύνη για τη συγκρότηση του περιεχομένου του έχει το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και τα Αναλυτικά του Προγράμματα αποτελούν νόμο του κράτους. Το μάθημα διδάσκεται από δασκάλους και καθηγητές, από τους οποίους δεν απαιτείται να είναι ενεργά μέλη της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αλλά επαγγελματίες εκπαιδευτικοί. Τέλος, το μάθημα των θρησκευτικών δεν απευθύνεται προς μέλη εκκλησίας, αλλά σε κάθε παιδί και νέο που βρίσκεται στην Ελλάδα -ακόμα και αν βρίσκεται στη χώρα παράνομα, ή αναζητώντας άσυλο- ανεξάρτητα από τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις.

Ο χαρακτήρας του μαθήματος των θρησκευτικών δεν είναι μονόπλευρος, αφού ο τρόπος που διδάσκεται δεν είναι απολογητικός. Όπως περιγράφεται στο Αναλυτικό του Πρόγραμμα, το μάθημα ασχολείται με «την υφή του θρησκευτικού φαινομένου ... ιδιαίτερα με το Χριστιανισμό και κατεξοχήν με την Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία ...», με στόχο, μεταξύ άλλων, να

ευαισθητοποιήσει τους μαθητές απέναντι στο σύγχρονο κοινωνικό προβληματισμό, να τους βοηθήσει να τοποθετηθούν υπεύθυνα και ... να πάρουν έμπρακτα θέση.

Είναι αναντίρρητο ότι οι πληροφορίες και η γνώση για τις θρησκείες γενικά, προσφέρουν σημαντικά κριτήρια για την κατανόηση, την ερμηνεία και την κριτική αντιμετώπιση της σύγχρονης παγκόσμιας ιστορίας. Το μάθημα των θρησκευτικών δεν είναι γενικό, μόνο θρησκευολογικό, άχρωμο. Στηρίζεται σε μια παράδοση που ερμηνεύει στοιχεία που συναπαρτίζουν την ιδιαίτερη ταυτότητα του έλληνα πολίτη, ασχολείται με πρόσωπα και γεγονότα που έχουν επηρεάσει την ιστορία του, μελετά και παρουσιάζει εκφράσεις και συνήθειες που έχουν διαμορφώσει ή έχουν δώσει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στη χώρα του, που επηρεάζουν την κοινωνική του ζωή και την καθημερινότητά του. Επιπλέον, όμως, η ανθρωπολογία της Ορθόδοξης Εκκλησίας αποτελεί μια από τις πιο ανοιχτόμυαλες, διαφυλετικές και διεθνικές ερμηνευτικές για τον κόσμο και τον άνθρωπο. Η εκκλησιολογία της προσφέρει κριτήρια για τη διαμόρφωση ελεύθερων και δημοκρατικών πολιτών της σύγχρονης πολυπολιτισμικής Ευρώπης. Η Θρησκεία, όπως περιγράφεται στην παράδοση της Ανατολικής Χριστιανικής Εκκλησίας είναι κοινωνικό και όχι ατομικό γεγονός που χωρίζει τα πρόσωπα σε ομάδες. Είναι γεγονός συμμετοχής και όχι ένταξης. Είναι γεγονός συνύπαρξης, όπου αναγνωρίζονται τα ιδιαίτερα προσωπικά χαρίσματα και οι επιλογές, όπου γίνεται σεβαστό το δικαίωμα στη διαφορετικότητα.

Το σχολείο, είναι κατάλληλος χώρος για να γνωρίσουν οι μαθητές τα παραπάνω. Το νομοθετικό πλαίσιο που ορίζει τη λειτουργία του σχολείου και τη διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων, εξασφαλίζει τη δημοκρατική λειτουργία του, τις προϋποθέσεις ώστε να είναι άσυλο επιστημονικής αναζήτησης, όπου κάθε άποψη είναι ακουστή και γίνεται σεβαστή.

Στην ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης, το μάθημα των θρησκευτικών είχε στο παρελθόν κατηχητικό χαρακτήρα, διδάχθηκε σε ορισμένες περιόδους με μονόπλευρους τρόπους. Σήμερα όμως, ακολουθεί την εξέλιξη του φυσικού του περιβάλλοντος, του ελληνικού σχολείου.

Το πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη προσφέρει υπηρεσίες στο διάλογο, που είναι ανάγκη να γίνει, για το ρόλο και τη θέση του μαθήματος των θρησκευτικών στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο. Δύο καίρια και βασικά ζητήματα που πρέπει να εξεταστούν, είναι, οι παρεκκλίσεις από την περιγραφή που προηγήθηκε και το νόημα της απαλλαγής από ένα τέτοιο μάθημα.